

Włodzimierz Jastrzębski

15-lecie studiów historycznych na Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego

1. Początki

Kierunek historia ma w bydgoskiej Uczelni tradycję o wiele dłuższą aniżeli Instytut o tym samym profilu. W latach 1969–1974 w ówczesnej Wyższej Szkole Nauczycielskiej, będącej protoplastą Akademii, odbywało się kształcenie na poziomie studiów zawodowych na kierunkach: historia z wychowaniem obywatelskim oraz historia z wychowaniem obronnym. Ten ostatni kierunek był przeznaczony wyłącznie dla dziewcząt, które podczas zajęć musiały nosić specjalnie uszyte na modłę wojskową mundurki. W sumie wypromowane zostały trzy roczniki dyplomantów. Historię z wychowaniem obywatelskim ukończyło 232 absolwentów, zaś historię z wychowaniem obronnym 127 absolwentek. Zdecydowana większość spośród nich podjęła studia uzupełniające w uczelniach akademickich i uzyskała tytuły magisterskie. Nadzór nad kształceniem historycznym sprawował Zakład Historii zatrudniający początkowo 12, a w końcowej fazie sześciu nauczycieli akademickich. Zakładem kierowali: w latach 1969–1971 doc. dr hab. Jerzy Danielewicz, w latach 1971–1973 dr Włodzimierz Jastrzębski, zaś w roku akademickim 1973–1974 doc. dr Franciszek Żmizdiński. Na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 sierpnia 1974 r. kilka dotychczasowych wyższych szkół nauczycielskich, w tym i bydgoska, zostało przekształconych w 5-letnie magisterskie wyższe szkoły pedagogiczne. Kierunek historia w WSP w Bydgoszczy nie zyskał uznania władz oświatowych i uległ likwidacji. Pracownicy Zakładu Historii podjęli pracę w nowo powołanym Zakładzie Nauk Politycznych. Dwójka spośród nich, a mianowicie dr Hanna Malinowska i ówczesny docent Włodzimierz Jastrzębski dotrwała

do momentu powołania w WSP w Bydgoszczy w 1989 r. 5-letnich studiów historycznych.

Reaktywowanie kształcenia na poziomie magisterium z historii jest zasługą ówczesnego dziekana Wydziału Humanistycznego bydgoskiej WSP prof. dr. hab. Stanisława Kubiaka. Przeworsował on wówczas tę decyzję na forum uczelnianych gremiów zarządzających, a następnie korzystając z faktu, iż ówczesnym ministrem edukacji narodowej był tak jak i on poznaniak – prof. dr. hab. Jacek Fisiak, doprowadził do powołania przez resort nowego kierunku. W wywiadzie udzielonym dziennikarzowi „Ilustrowanego Kuriera Polskiego” w dniu 27 listopada 1989 r. prof. S. Kubiak w takich oto słowach uzasadnił tę decyzję: „(...)Jeśli WSP chce działać jako prawdziwa uczelnia akademicka, to jej Wydział Humanistyczny musi oprócz filologii polskiej posiadać również historię. Inaczej jest tylko wydziałem filologicznym. Poza tym korzystne jest dla studentów sprzężenie toków nauczania tych dwóch kierunków (...)”.

2. Organizacja i kadra

Nabór na studia historyczne w bydgoskiej WSP oraz zajęcia dla studentów w semestrze zimowym roku akademickiego 1989/90 organizowała istniejąca od 1987 r. pod kierunkiem prof. S. Kubiaka Katedra Historii i Wiedzy o Społeczeństwie. Z dniem 1 lutego 1990 r. wyodrębniła się z niej osobna Katedra Historii na czele z doc. dr. hab. W. Jastrzębskim. W jej skład weszły wówczas cztery zakłady oraz jedna pracownia. Były to: Zakład Historii Starożytnej i Średniowiecznej – kierownik doc. dr. hab. Maksymilian Grzegorz, Zakład Historii Nowożytnej – kierownik doc. dr. hab. Marian Pawlak, Zakład Historii XIX i Początków XX Wieku – kierownik prof. dr. hab. Jerzy Danielewicz, Zakład Historii Najnowszej i Współczesnej – kierownik doc. (od 7 lutego 1990 r. prof.) dr. hab. Włodzimierz Jastrzębski oraz Pracownia Metodyki Historii i Nauk Społecznych. Katedra Historii zatrudniała wówczas czterech samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych na pierwszym etapie, 1,5 w wymiarze drugoetatowym, ośmiu adiunktów (dr Tomasz Nowakowski, dr Wojciech Jurkiewicz, dr Mieczysław Bielski, dr Janusz Sługocki, dr Jacek Tupalski, dr Zbigniew Kuras, dr Zdzisław Biegański, dr Aleksander Lasik, dr Janina Majerska), st. wykł. Hanna Malinowska oraz trzech asystentów: mgr Andrzej Zaćmiński,

mgr Witold Stankowski, mgr Katarzyna Lenartowicz). Ogółem stan zatrudnienia wynosił 17 pracowników pierwszoetatowych oraz czterech na drugich etatach. Na bazie tych wyliczanek nasuwa się pewna refleksja. Spośród pierwotnie zatrudnionej kadry samodzielnej wszyscy osiągnęli najwyższy pułap rozwoju. Adiunkci wykonali plan awansów zaledwie w 3/8 (dr T. Nowakowski, dr Z. Biegański i pracujący poza Instytutem dr J. Sługocki). Bilans ten ma jeszcze szansę poprawić dr A. Lasik, jeśli w najbliższym czasie zdoła napisać rozprawę habilitacyjną i przeprowadzić kolokwium. Dwóch spośród trójki zatrudnionych pierwotnie asystentów (dr W. Stankowski i dr A. Zaćmiński) osiągnęło samodzielność naukową.

W końcu czerwca 1990 r. zmarł nagle nieodżałowanej pamięci prof. S. Kubiak. Po nim funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego bydgoskiej WSP objął w wyniku wygranych wyborów prof. W. Jastrzębski. Jednym z jego zastępców do spraw nauki wybrany został doc. M. Pawlak, zaś na opróżnioną funkcję kierownika Katedry Historii mianowanie uzyskał doc. M. Grzegorz. Cała ta trójka postawiła przed sobą zadanie szybkiego wzmocnienia kadrowego Wydziału Humanistycznego (zatrudniał wówczas tylko 14 samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych na ośmiu kierunkach studiów) i podległych mu katedr i zakładów drogą importu, przy jednoczesnym maksymalnym wspieraniu rozwoju własnej kadry. Cele te były konsekwentnie realizowane, co można prześledzić na przykładzie analizy działalności Katedry, a potem powołanego na jej bazie Instytutu Historii.

W roku akademickim 1990/91 nie było już w Katedrze Historii żadnego pełnego drugoetatowca. Kadre pierwszoetatowych pracowników samodzielnych wzmocnił doc. dr hab. Janusz Rulka, dzięki czemu Pracownię Metodyki Historii i Nauk Społecznych można było przekształcić w Zakład. Wykłady z historii starożytnej podjął gościnnie fachowiec w tej branży zatrudniony na Wydziale Pedagogicznym bydgoskiej WSP doc. dr hab. Juliusz Jundziłł. Ogółem w Katedrze w tymże roku zatrudnionych było na pierwszych etatach dwóch profesorów tytularnych, trzech docentów dr. hab., 11 adiunktów (oprócz ww. dr Wiktor Szymaniak, dr Andrzej Topij i dr Ryszard Kabaciński), dwóch starszych wykładowców oraz ośmiu asystentów. Na ogólny stan zatrudnienia składały się 24 osoby.

W roku akademickim 1991/92 jakość kadry samodzielnej pracującej w Katedrze na pierwszych etatach uległa nieznacznemu pogorszeniu,

bowiem na emeryturę przeszedł prof. J. Danielewicz. Jego miejsce na stanowisku kierownika Zakładu Historii XIX i Początków XX Wieku zajął wprowadzony z Poznania dr hab. prof. WSP Kazimierz Dopierała. Ponadto szeregi średniowieczników wzmocnił dr hab. prof. WSP Janusz Tandecki, wywodzący się z Torunia. Ilość samodzielnej kadry wzrosła więc z pięciu do sześciu osób. Upoważniło to władze do wszczęcia starań o nadanie Wydziałowi Humanistycznemu bydgoskiej WSP prawa doktoryzowania w zakresie historii. Dodatkowym argumentem był fakt zatrudnienia w charakterze pierwszoetatowców w innych placówkach Wydziału trzech dalszych pracowników samodzielnych: prof. dr. hab. ks. Michała Grzybowskiego i dr hab. prof. WSP Bogumiły Kosmanowej z Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej oraz dr. hab. prof. WSP Adama Sudoła z Katedry Nauk Społecznych. Jednocześnie z dniem 1 lutego 1992 r. nastąpiło przemianowanie Katedry Historii w Instytut Historii.

W roku akademickim 1992/93 stan zatrudnienia w Instytucie samodzielnej kadry naukowo-dydaktycznej nie uległ zmianie. Zwiększyła się natomiast liczba zakładów z pięciu do sześciu. Owym szóstym był kierowany przez dr. hab. prof. WSP J. Tandeckiego Zakład Nauk Pomocniczych Historii. W grudniu 1992 r. jako pierwszy spośród pierwotnie zatrudnionych asystentów rozprawę doktorską obronił mgr A. Zaćmiński. Stało się to przed Radą Naukową Instytutu Historii UAM w Poznaniu. Promotorem pracy był prof. W. Jastrzębski. Starania o uzyskanie przez Wydział Humanistyczny WSP w Bydgoszczy praw doktoryzowania w zakresie historii zostały uwieńczone sukcesem w dniu 19 marca 1993 r. Pierwsze własne przewody doktorskie otwarto na Wydziale w czerwcu 1993 r. Jako pierwszy przewód doktorski zamknął w grudniu 1993 r. wychowanek prof. M. Pawlaka – dr Andrzej Mietz.

W roku akademickim 1993/94 przeszedł do pracy w Instytucie Historii dr hab. prof. WSP A. Sudoł. Pozwoliło to na wyodrębnienie z dotychczasowego Zakładu Historii Najnowszej i Współczesnej dwóch zakładów: Historii Najnowszej Współczesnej Polski – kierownik prof. W. Jastrzębski oraz Historii Najnowszej i Współczesnej Powszechnej – kierownik dr hab. prof. WSP A. Sudoł. W trakcie tego roku tytuł profesorski otrzymał prof. J. Rulka. Swoje pięciolecie Instytut Historii WSP obchodził, posiadając w swojej strukturze sześć zakładów i zatrudniając: dwóch profesorów tytularnych, pięciu profesorów WSP, ośmiu adiunktów, trzech st. wykładowców i dziewięciu asystentów, co dawało ogółem 27 nauczycieli akademickich.

W roku akademickim 1994/95 liczba samodzielnej kadry naukowo-dydaktycznej zatrudnionej w Instytucie Historii WSP na pierwszych etatach nie uległa zmianie. Nastąpiły jedynie pewne przetasowania personalne. Do UMK przeszedł dr hab. prof. WSP J. Tandecki, zaś jego miejsce łącznie ze stanowiskiem kierownika Zakładu Nauk Pomocniczych Historii zajęła dr hab. prof. WSP Barbara Janiszewska-Mincer. W trakcie roku na skutek awansu naukowego prof. M. Pawłaka zwiększeniu uległa zatrudniona w Instytucie kadra profesorów tytularnych. W tym samym czasie doktoraty obronili następujący pracownicy Instytutu Historii: dr Bożena Stawoska-Jundziłł i dr Jacek Woźny.

W roku akademickim 1995/96 zanotowano dalszy rozwój organizacyjny i kadrowy Instytutu Historii bydgoskiej WSP. Na pierwszym etacie podjął w nim pracę prof. dr hab. Janusz Ostoja-Zagórski – archeolog, w związku z czym powstała możliwość wyodrębnienia z Zakładu Historii Średniowiecznej i Starożytnej Zakładu Archeologii i Cywilizacji Starożytnych. Ponadto, tytuł profesorski uzyskał prof. K. Dopierała, a rozprawy doktorskie obronili następujący asystenci: pod kierunkiem dr. hab. prof. WSP M. Grzegorza – dr Jacek Maciejewski i dr. Zbigniew Zyglewski oraz pod kierunkiem prof. W. Jastrzębskiego – dr W. Stankowski.

Z początkiem roku akademickiej 1996/97 prof. W. Jastrzębski i dr hab. prof. WSP M. Grzegorz wymienili się na dotychczas zajmowanych stanowiskach. Ten pierwszy został mianowany dyrektorem Instytutu Historii, zaś drugi objął z wyboru funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego WSP. Dokonał się też bardzo istotny wzrost samodzielnej kadry naukowo-dydaktycznej. Na pierwszych etatach zostali zatrudnieni ks. prof. dr hab. Kazimierz Śmigiel oraz dr hab. prof. WSP Wojciech Wrzosek. Pod kątem nowo przybyłych wyodrębniono nowy zakład: Historii Polski XIX i Początków XX Wieku (kier. ks. prof. K. Śmigiel), przy czym pozostałą część Zakładu pod nazwą: Zakład Historii Powszechnej XIX i Początków XX Wieku przekazano w gestię prof. K. Dopierały oraz powołano do życia nowy Zakład Badań nad Historiografią i Epistemologią Historii (kier. dr hab. prof. WSP W. Wrzosek). Ponadto tytuł profesorski uzyskała prof. B. Janiszewska-Mincer.

W roku akademickim 1997/98 stopnie naukowe doktora uzyskali: pod kierunkiem dr. hab. prof. WSP M. Grzegorza – dr Sławomir Sonnenberg oraz w Toruniu na UMK pod kierunkiem prof. Janusza Bieniaka – dr Dariusz Karczewski.

Jubileuszowy 10 rok istnienia Instytutu Historii WSP w Bydgoszczy okazał się być niezwykle pomyślny. Z dniem 1 października 1998 r. pracę pierwszoetatową w Instytucie Historii podjął dr hab. prof. WSP Andrzej Klonder. Stał on na czele nowo powołanego Zakładu Historii Kultury Materialnej i Dziejów Powszechnych Nowożytnych. Wraz z jego przybyciem jednostka liczyła już siedmiu profesorów tytularnych (W. Jastrzębski, M. Pawlak, J. Rulka, K. Dopierała, J. Ostoja-Zagórski, ks. K. Śmigiel, B. Janiszewska-Mincer) oraz czterech profesorów uczelnianych (M. Grzegorz, A. Sudoł, A. Klonder, W. Wrzosek). Osoby te, uzupełnione innymi historykami zatrudnionymi na Wydziale Humanistycznym bydgoskiej WSP, tj. ks. prof. M. Grzybowski, prof. Tadeuszem Kisielewskim oraz dr. hab. prof. WSP Tadeuszem Wolszą i dr. hab. prof. WSP Michałem Zachariaszem, stanowiły podstawę do wszczęcia starań o nadanie Wydziałowi praw habilitowania w zakresie historii. Pomyślna decyzja w tej sprawie zapadła w dniu 19 marca 1999 r. W sumie w latach 1993–2004 stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii uzyskało 35 osób. Przeprowadzono także pomyślnie trzy przewody habilitacyjne (dr hab. Tomasz Nowakowski, dr hab. Zdzisław Biegański, dr hab. Janusz Gołota) i jeden przewód profesorski (prof. M. Grzegorz). W toku znajdują się dalsze dwa przewody habilitacyjne.

Rok 1999 okazał się być przełomowym dla Wydziału Humanistycznego bydgoskiej WSP także i z innego powodu. Otóż rozpoczął on proces rekonstrukcji własnej kadry samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych. Początkiem było pomyślne zakończenie przewodu habilitacyjnego przez dr. hab. A. Topija w Instytucie Historii UAM w Poznaniu. W 2000 r. przybył kolejny doktor habilitowany w osobie wzmiankowanego już dr. hab. T. Nowakowskiego. W tym samym roku na UAM w Poznaniu habilitował się dr hab. J. Woźny. W 2002 r. swój przewód habilitacyjny na UMK w Toruniu przeprowadził dr hab. R. Kabaciński. Kolejnymi zatwierdzonymi habilitacjami naszych pracowników były sprawy dr. hab. W. Stankowskiego, który tenże stopień uzyskał na Uniwersytecie Gdańskim, oraz wspomnianego dr. hab. Z. Biegańskiego. Na zatwierdzenie oczekują dr J. Maciejewski i dr A. Zaćmiński. Tym samym można jednoznacznie stwierdzić, iż przyjęta u zarania istnienia Instytutu Historii koncepcja rozwoju kadrowego drogą częściowego importu samodzielnych pracowników naukowo-dydaktycznych, przy równoległym położeniu nacisku na indy-

widualne postępy własnych pracowników zdecydowanie się powiodła. Można więc zaryzykować twierdzenie, że gdyby tą samą drogą zmierzały w tym czasie liczne inne uczelniane placówki naukowo-dydaktyczne, to cel, jakim jest uzyskanie uprawnień do powołania Uniwersytetu Bydgoskiego, byłby już dawno osiągnięty.

Na zakończenie tej części rozważań należy dodać, iż w ostatnim pięcioleciu działalności Instytutu Historii trwała nadal fluktuacja kadrowa... Na emeryturę przeszła prof. B. Janiszewska-Mincer, zwolnił się z pracy dr hab. prof. WSP W. Wrzosek, przybył natomiast i objął kierownictwo nad „osieroconym” Zakładem Badań nad Historiografią i Epistemologią Historii prof. dr hab. Andrzej Piątkowski. Tytuły profesorskie uzyskali w tym czasie wzmiankowany już prof. M. Grzegorz oraz prof. A. Klonder. Na dzień 30 września 2004 r. w Instytucie Historii Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego zatrudnionych było 40 pracowników naukowo-dydaktycznych, w tym dziewięciu profesorów tytularnych, sześciu profesorów uczelnianych oraz jeden profesor w wymiarze 1/2 etatu (prof. dr hab. Leszek Mrozewicz), a dalej 17 doktorów (w tym dwóch st. wykładowców) i siedmiu asystentów. W administracji pracowały dwie Panie (Anna Cała i Ewa Parszyk) w wymiarze niepełnych dwóch etatów. W obrębie Instytutu Historii działa Katedra Archeologii i Cywilizacji Starożytnych powołana 26 kwietnia 2000 r. z myślą o uzyskaniu zgody na uruchomienie nowego licencjackiego kierunku: archeologia, co się nie powiodło oraz dziewięciu zakładów naukowych. Według opinii obecnej dyrekcji (od 1 grudnia 2003 r. funkcję dyrektora IH sprawuje prof. J. Ostoja-Zagórski), struktura ta jest zbyt rozdrobniona i utrudnia prawidłowe kierowanie badaniami naukowymi.

3. Kształcenie

W okresie piętnastolecia czterokrotnie zmieniała się baza pomieszczeniowa Instytutu Historii. Trzy pierwsze siedziby: w roku akademickim 1989/1990 przy ul. Grabowej, w latach 1990–1993 przy ul. Żeglarskiej oraz w latach 1993–1996 przy pl. Weyssenhoffa miały charakter prowizoryczny. Dopiero uzyskanie pomieszczeń w gmachu przy ul. Przemysłowej 34 wydatnie poprawiło bazę dydaktyczną i lokalową pracowników i studentów. W dyspozycji Instytutu znajduje się: aula na około 180 osób, 14 sal ćwicze-

niowych i konwersatoryjnych, magazyn biblioteczny wraz z czytelnią i wypożyczalnią, trzy pokoje dyrekcji oraz gabinety pracownicze. W 1996 r. Uczelnia przy pomocy finansowej władz miasta Bydgoszczy zakupiła na potrzeby pracowników i studentów liczący przeszło 50 tysięcy tomów księgozbiór biblioteczny Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, ukierunkowany tematycznie na nauki historyczne. W ten oto sposób powstała stale uzupełniania o nowe pozycje Biblioteka Instytutowa. W okresie początkowym pobytu na ul. Przemysłowej udało się zapewnić pracownikom Instytutu godziwe warunki lokalowe. Każdy z samodzielnych nauczycieli akademickich otrzymał do swej dyspozycji osobne pomieszczenie. Młodszy pracownicy naukowo-dydaktyczni byli lokowani po dwie osoby w jednym pokoju. Obecnie, w związku z przyrostem ilościowym nowej kadry, warunki te ulegają systematycznie pogorszeniu, choć i tak są w miarę znośne. W większości pomieszczeń użytkowanych przez pracowników znajdują się komputery, z których sześć posiada dostęp do internetu. Dla studentów istnieje możliwość korzystania z połączeń internetowych w Bibliotece Instytutowej (osiem stanowisk). Uzbrojenie dydaktyki stanowią zestawy map historycznych, podręczniki i programy szkolne z różnych epok, filmoteka historycznych dokumentów, przeźrocza itp. Do dyspozycji pracowników są też rzutniki, projektory, monitory, magnetowidy itp.

W roku akademickim 1989/90, pierwszym roku istnienia studiów pięcioletnich, studiowało na nich 31 studentów dziennych oraz 36 studentów zaocznych. W roku akademickim 1993/94 uruchomiono równoległe studia zaoczne na poziomie licencjatu, a w konsekwencji w 1996 r. dwuletnie magisterskie studia uzupełniające. Jeszcze w roku akademickim 1994/95 liczba studentów dziennych przewyższała ilość studiujących zaocznie i stosunek ten przedstawiał się jak 356 do 301. Od roku akademickiego 1995/96, w związku ze stale malejącą dotacją z MEN, trzeba było w celu uzupełnienia budżetu Uczelni stale powiększać pod względem liczbowym ilość studentów zaocznych. W tej sytuacji proporcje te ulegały systematycznej zmianie na niekorzyść studentów dziennych. W latach 1995–2004 liczba studentów dziennych studiujących historię w Akademii Bydgoskiej ustabilizowała się na poziomie ok. 450 osób, podczas gdy w latach 1995–2002 ilość studiujących zaocznie wynosiła przeciętnie ok. 800 osób. Jednorazowo studentów dziennych najwięcej było w roku akademickim 2001/2002 – 469, natomiast na zaocznych w roku akademickim 1999/2000 – 887.

Rekordowym był rok akademicki 1999/2000, kiedy to na studiach dziennych i zaocznych było w Instytucie Historii 1445 studentów. Od 2001 r. notujemy stale zmniejszającą się ilość kandydatów na studia zaoczne. Wynika to z narastającego niżu demograficznego, spadku zainteresowania studiami historycznymi, jak też stosowania przez MEN sztucznych barier nakazujących zrównanie proporcji pomiędzy studentami dziennymi a zaocznymi. Niestety, w ślad za tymi zjawiskami i decyzjami nie idzie powiększanie dotacji ministerialnych świadczonych na utrzymanie uczelni państwowych. W rezultacie tutejsza Uczelnia zmuszona jest stale ograniczać wydatki, co rzutuje m.in. na rozmach działalności Instytutu Historii. Warto jeszcze wspomnieć o tym, że na skutek starań ówczesnego dziekana Wydziału Humanistycznego prof. M. Grzegorza w latach 1998–2001 Instytut Historii posiadał swój oddział zamiejscowy w Radziejowie, gdzie na studiach licencjackich pobierało naukę 45 studentów zaocznych.

Program realizowany na studiach historycznych w bydgoskiej Uczelni w niczym nie odbiegał od treści wdrażanych w renomowanych uniwersytetach. Założenia te przygotował, zresztą na bazie doświadczeń UMK w Toruniu, były pracownik toruńskiej Alma Mater prof. M. Pawlak. Były to studia nauczycielskie, kończące się magisterium lub licencjatem. Dopiero od roku akademickiego 1998/99 zaczęto u nas wprowadzać pewne modyfikacje programowe. Z inicjatywy prof., prof. Ostoi-Zagórskiego i Klondera weszła do dydaktyki specjalizacja o nazwie „historia kultury materialnej”. Umożliwiono także studentom korzystanie z alternatywnych wykładów, bądź to z historii Niemiec, bądź z historii Europy Środkowo-Wschodniej. Bardziej radykalne zmiany programowe studiów historycznych w Akademii Bydgoskiej następowały sukcesywnie od roku akademickiego 2000/2001. Wprowadzono wówczas do wyboru przez studentów trzy specjalności zawodowe: nauczycielską (historia z WOS), integracja europejska oraz ochrona dziedzictwa kulturowego. Funkcjonują one do dzisiaj. W tym samym czasie wdrażano systematycznie, od I roku poczynając, nowy program studiów historycznych oparty o standardy akredytacyjne i minima programowe (ECTS). W celu doinformowania studentów Instytut Historii Akademii Bydgoskiej wydał na ten temat osobny informator. Od roku akademickiego 2002/2003 studenci mają też możliwość wyboru co najmniej dwóch spośród ośmiu zaproponowanych specjalizacji przedmiotowych. Oto one: historia kultury europejskiej, państwa i społeczeństwa Europy

Wschodniej w XX wieku, kultura nędzy i luksusu, edukacja w świecie współczesnym, parlamentaryzm polski w XX wieku, źródła dziejów antyku, korzenie religii europejskich, niemcoznawstwo.

W roku akademickim 1999/2000 ruszyło w Instytucie Historii Akademii Bydgoskiej pierwsze studium podyplomowe – trzyletnie pod nazwą „historia i edukacja obywatelska”, przeznaczone dla magistrów innych specjalności aniżeli historia. W rok później uruchomiono podobne studium podyplomowe dwuletnie dla magistrów historii. Obu studiami opiekuje się dr D. Karczewski. W roku akademickim 2001/2002 dzięki staraniom dr. hab. prof. AB A. Sudoła powstało trzyletnie studium podyplomowe „Kontaktów międzynarodowych i dyplomacji”. Na wszystkich trzech rodzajach studiów pobiera naukę ok. 150 słuchaczy.

Uzyskanie uprawnień habilitacyjnych umożliwiło podjęcie starań o uruchomienie w Instytucie Historii stacjonarnego studium doktoranckiego. Powstało ono w 2000 r. i przyjęło do 2002 r. w sumie 22 słuchaczy, którym Uczelnia fundowała stypendia. Z braku wystarczających funduszy w roku akademickim 2003/2004 odbył się już tylko nabór na studia zaoczne, bez gratyfikacji finansowych, z którego skorzystało tylko trzech słuchaczy. Wiele wskazuje na to, że od bieżącego roku począwszy stacjonarne studium doktoranckie z zakresu historii będzie systematycznie wygaszane. Ten sam powód, czyli brak wystarczających środków pieniężnych, daje się we znaki także normalnym studiom historycznym. Od dwóch lat władze rektorskie systematycznie ograniczają pod względem godzinowym realizację poszczególnych przedmiotów objętych programem studiów oraz zmniejszają liczbę grup studenckich, powiększając jednocześnie ich liczebność. Stwarza to liczne zagrożenia na przyszłość, łącznie z możliwością redukcji etatów i zwalniania z pracy nauczycieli akademickich.

Ogólny plon kształcenia na studiach historycznych w Akademii Bydgoskiej zamyka się ogólną liczbą 1437 wydanych dyplomów magisterskich, w tym 735 po studiach dziennych, 493 po jednolitych pięcioletnich studiach zaocznych oraz 209 po ukończeniu dwuletnich studiów uzupełniających. Dyplomy licencjata uzyskały 273 osoby. Studia podyplomowe ukończyło ok. 281 osób.

4. Badania naukowe

Dorobek naukowy historyka mierzy się w pierwszym rzędzie ilością i jakością publikacji. O jego pozycji naukowej decydują też referaty wygłoszone na konferencjach międzynarodowych, krajowych i regionalnych, zlecane mu do wykonania recenzje wydawnicze oraz w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich, promotorstwo prac doktorskich, kontakty międzynarodowe, udział w realizacji badań zespołowych, przyznane granty, stypendia zagraniczne, członkostwo w organizacjach naukowych itp. Wiele tych dokonań stało się udziałem bydgoskich historyków z Akademii im. Kazimierza Wielkiego. Jednocześnie jednak należy sobie uświadomić fakt, iż trudno wymagać oszałamiających sukcesów naukowych od Instytutu, którego pracownicy zmierzali dotychczas w większości po różnych ścieżkach i drogach kariery naukowej i dużo musi upłynąć czasu, aby całą tę różnorodność skoordynować i stworzyć spośród tego jednorodnie tematycznie zespoły badawcze.

Zdając sobie sprawę z tych uwarunkowań, kierownictwo Katedry, a później Instytutu Historii Akademii Bydgoskiej starało się nie przeszkadzać swoim pracownikom w uprawianiu dotąd kultywowanej problematyki badawczej, próbując jednocześnie stawiać do realizacji wspólne cele. Stosunkowo najwięcej spośród osób przybyłych do pracy w Instytucie Historii, bo około połowa (20 osób), zajmowało się tematyką historii regionu Pomorza i Kujaw. Można więc było wokół tej problematyki inicjować badania, organizować sesje naukowe, przygotowywać prace zbiorowe itp. Dodatkową okolicznością sprzyjającą w tym zakresie jest fakt, iż pracownicy Instytutu stoją na czele redakcji kilku czasopism regionalnych lub wchodzi w skład ich kolegów wydawniczych. Od 1989 r. prof. W. Jastrzębski redaguje rocznik „Kronika Bydgoska”. Od 1998 r. prof. J. Ostoja-Zagórski stoi na czele czasopisma „Przegląd Bydgoski” (ma ambicje ponadregionalne). W latach 1999–2004 dr Z. Biegański i prof. W. Jastrzębski zajęli się kontynuacją zawieszonych w 1985 r. „Prac Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego” i wydali dotąd trzy kolejne numery. W latach 1998–2001 prof. B. Janiszewska-Mincer stała na czele redakcji innego rocznika pt. „Materiały do Dziejów Kultury i Sztuki”. Członkiem redakcji „Ziemi Kujawskiej” jest od kilku lat dr D. Karczewski. We wszystkich tych pismach znajdują się artykuły pracowników Instytutu.

Ze względów finansowych opłaciło się inicjować w Instytucie współpracę z władzami samorządowymi po to, aby przygotować do druku regionalne monografie miast, miejscowości i regionów. Z reguły koszty tych przedsięwzięć brała na siebie ta druga strona. Dzięki temu w ciągu piętnastolecia ukazały się poprzedzane uroczystymi sesjami naukowymi monografie: Osieka, Kcyni, Więcborka, Tucholi, Świecia, Solca Kujawskiego, Fordonu, Radziejowa, Świekatowa, Nakła, Bydgoszczy, których autorami w lwiej części byli pracownicy Instytutu. Na podobnych zasadach udało się wydać kilka opracowań poświęconych tradycjom Wojska Polskiego w regionie, których sponsorem był Pomorski Okręg Wojskowy. W Instytucie były inicjowane także konferencje naukowe na tematy regionalne – ogólne, których plon podawany był do wiadomości opinii publicznej za pośrednictwem opracowań zbiorowych. Z ważniejszych wymienić można przykładowo: „Historiograficzna prognoza 2000. Stan i perspektywy badań nad dziejami regionów kujawsko-pomorskiego i sąsiednich”, pod red. prof. M. Grzegorza, Bydgoszcz 2001; „Opactwo w Byszewie–Koronowie na tle działalności kulturowej cystersów na Kujawach i Pomorzu Wschodnim”, pod red. dr. D. Karczewskiego; „Wrzesień 1939 r. i jego konsekwencje dla ziem zachodnich i północnych II Rzeczypospolitej”, pod red. prof. Ryszarda Sudzińskiego i prof. W. Jastrzębskiego, Toruń–Bydgoszcz 2001 itp. Jak się można domyślać, w dowód uznania za intensywne badania regionalne prof. W. Jastrzębskiemu zostało powierzone przewodnictwo sekcji na XVI Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich we Wrocławiu we wrześniu 1999 r. Na tym samym Zjeździe podczas obrad plenarnych występował z referatem prof. J. Rulka. W sumie historycy bydgoscy występowali aż czternastokrotnie podczas obrad tego gremium.

Drugim tematem badawczym uprawianym przez większą grupę (ok. 10) pracowników Instytutu Historii jest problematyka stosunków polsko-niemieckich w średniowieczu (prof. M. Grzegorz i współpracownicy), XIX wieku (prof. prof. K. Śmigiel, A. Piątkowski) oraz w czasach najnowszych (prof. W. Jastrzębski, dr hab. W. Stankowski i współpracownicy). Ogólna wymowa tych badań zmierza w kierunku uwzględnienia stanowiska drugiej strony, co nie zawsze dotychczas było brane pod uwagę. Ostatnio za przyczyną wywiadu udzielonego przez prof. W. Jastrzębskiego „Gazecie Wyborczej” w sprawie rewizji polskiego spojrzenia na wydarzenia pierwszych dni września 1939 r. w Bydgoszczy zapoczątkowane zostały

ogólnopolskie badania nad tą problematyką. Koordynuje je Instytut Pamięci Narodowej, a oprócz pracowników Instytutu Historii Akademii Bydgoskiej w skład zespołu badawczego wchodzi naukowcy z UMK Toruń, UAM w Poznaniu i Instytutu Zachodniego w Poznaniu.

W ostatnich piętnastu latach modne stały się badania naukowe nad dziejami różnych środowisk polonijnych. Swoje osiągnięcia w tej materii wniósł do Instytutu Historii wraz z przybyciem prof. K. Dopierała, redaktor i współwydawca Encyklopedii Polonijnej. Obecnie w Bydgoszczy centrum tych badań stanowi powołane z inicjatywy dr. hab. prof. AB A. Sudoła Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa. Z tej problematyki habilituje się inny z pracowników Instytutu Historii – dr A. Zaćmiński.

Czołową pozycję w Polsce w badaniach i wdrożeniach w dydaktyce historii zajmuje zespół prof. J. Rulki, w skład którego wchodzi ponadto dr B. Tarnowska, dr T. Maresz i mgr E. Puls. Opracowują podręczniki i programy dla szkół, przygotowują poradniki dla nauczycieli itp. Byli organizatorami kilku konferencji naukowych, z których najważniejsze to: „Multimedia w edukacji historycznej i społecznej”, „Wartości w edukacji historycznej”. Tego typu osiągnięć mógłby nam pozazdrościć niejeden uniwersytet.

Początki tworzenia się szkoły historycznej w Instytucie Historii Akademii Bydgoskiej są też zauważalne w dziedzinie badań nad historią kultury materialnej kierowanych przez prof. A. Klondera, notabene naczelnego redaktora renomowanego pisma pn. „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”. Podobnie można powiedzieć o badaniach archeologicznych prowadzonych w północnej Polsce przez prof. J. Ostoję-Zagórskiego i dr. hab. prof. AB J. Woźnego. Prof. J. Ostoja-Zagórski jest autorem bardzo popularnej książki na temat historii starożytnej ziem polskich.

Duża grupa pracowników Instytutu Historii Akademii Bydgoskiej publikowała w wydawnictwach i czasopismach zagranicznych (m.in. prof. J. Ostoja-Zagórski, prof. M. Grzegorz, ks. prof. K. Śmigiel, dr hab. W. Stanowski i inni). Ich książki poza wydawnictwem uczelnianym ukazują się w renomowanych oficynach wydawniczych Polski, m.in. Wyd. Adam Marszałek w Toruniu, Neriton w Warszawie i wydawnictwach uczelnianych uniwersytetów, akademii i wyższych szkół niepublicznych. Artykuły i studia autorstwa historyków z Bydgoszczy publikowane były niemalże we wszystkich czasopismach historycznych wyróżnionych umieszczeniem na liście filadelfijskiej Instytutu Informacji Naukowej.

W sumie, w latach 1989–2003 ukazały się drukiem 874 pozycje autorstwa pracowników Instytutu Historii Akademii Bydgoskiej, w tym 93 książki i 31 prac redakcyjnych. W tym samym czasie byli oni organizatorami 38 konferencji naukowych, zaś w dalszych ok. 150 brali udział w charakterze referentów.

Samodzielni pracownicy Instytutu Historii Akademii Bydgoskiej są zapraszani w charakterze recenzentów w przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich do tak renomowanych uczelni jak Uniwersytet w Nitrze (Słowacja), Uniwersytet Warszawski, UMK w Toruniu, UAM w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Śląski, UMCS i KUL w Lublinie i młodych polskich uniwersytetów, jak Białostocki, Zielonogórski czy Warmińsko-Mazurski. Utrzymują rozliczne kontakty międzynarodowe (wygłaszanie referatów, zapraszanie kontrahentów na wykłady do Polski, wspólne wydawnictwa), najczęściej z placówkami niemieckimi, np. Historische Kommission w Berlinie, Johann Gottfried Herder Institut w Marburgu, Uniwersytety w Bonn, Moguncji, Düsseldorfie, Instytut Podręczników Szkolnych w Brunszwiku, Uniwersytet w Durham (Anglia), Instytut Słowianoznawstwa Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie itp.

Nie jest mocną stroną naszego Instytutu zdobywanie grantów i stypendiów z fundacji zagranicznych. W tej ostatniej sprawie chlubny wyjątek stanowi dr hab. W. Stankowski, który uzyskiwał wsparcie dla swych planów naukowych z różnych stron, m.in. Fundacji A. Humboldta (1,5-roczone stypendium), DAAD Friedrich Ebert-Stiftung i Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej. Incydentalnie takie fundusze zdobywali m.in. prof. K. Dopierała, dr D. Karczewski, dr A. Zaćmiński i inni, a ostatnio z KAAD – mgr K. Grysińska.

Niektórzy pracownicy Instytutu należą z wyboru do międzynarodowych organizacji, m.in. dr hab. prof. AB A. Sudoł do Międzynarodowej Akademii Nauk San Marino, prof. J. Rulka do Międzynarodowego Stowarzyszenia Dydaktyków Historii, i krajowych, m.in. prof. W. Jastrzębski – Komitet Nauk Historycznych PAN, prof. K. Dopierała i dr hab. prof. AB A. Sudoł – Rada Porozumiewawcza Badań nad Polonią, prof. J. Ostoja-Zagórski – Sekcja Metodologii Komitetu Nauk Historycznych PAN. Bardzo licznie też są reprezentowani w regionalnych towarzystwach naukowych, kulturalnych i społecznych.

Na koniec należałoby stwierdzić, że w ciągu 15 lat swego istnienia Instytut Historii Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego wyrósł na

liczący się w kraju ośrodek badawczy i kształcący. Osiągnął wszelkie uprawnienia akademickie (byłoby dobrze, gdyby w najbliższym czasie udało się przenieść prawa habilitowania i doktoryzowania z Wydziału Humanistycznego na Radę Naukową Instytutu), a regularny przyrost kadry samodzielnej gwarantuje stałość tych dokonań (możliwe, że w najbliższych 2-3 latach stan jakościowy kadry w związku z przejściem na emeryturę czterech pracowników nieco się obniży, ale będzie to okres przejściowy, bowiem dorasta już średniozaawansowana naukowo kadra samodzielna w osobach dr. hab. T. Nowakowskiego, dr. hab. A. Topija, dr. hab. J. Woźnego i dr. hab. R. Kabacińskiego). W tej sytuacji jedyną troską władz uczelnianych i instytutowych stanie się sprawa uzyskania przez jednostkę stabilizacji finansowej. Jest to jednak nieodłącznie związane z przyszłym statusem Uczelni jako ośrodka uniwersyteckiego.